

Tagasivaateid KKI rahvaluulesektori tööle 1947–1990

Avaldatud: Keel ja Kirjandus 1997, vol. 40, nr 4, lk 245–252

1.

Keele ja Kirjanduse Instituut loodi ühendamiseks keeleteadust, kirjandusteadust ja folkloristikat. Aga TA süsteemis oli juba algusest peale Riiklik Kirjandusmuuseum, kuhu olid koondunud eelnevate aastate laialipillutatusest üle- või järelejäänud kirjandusteadlased ja folkloristid. Mäletan Mart Lepikut korduvalt mainivat Puškini Maja kui Kirjandusmuuseumi eeskuju või paralleeli. Ent Puškini Maja oli teatavasti Vene Kirjanduse Instituut. Miks loodi meie KKI Kirjandusmuuseumi kõrvale? Oli siin tegemist isikute vastasseisuga või jälgiti lihtsalt “vennasvabariikidele” sobivat üleliidulist malli? Ometi osati nii Lätis kui ka Leedus vastavatesse instituutidesse sulandada senised rahvaluulearhiivid, meil aga mitte. Nii tähendaski KKI loomine 1947. aastal esimest sammu folkloristide irrutamisel oma uurimisbaasist, rahvaluulearhiivist.

KKI esimeseks direktoriks määrati Daniel Palgi, kellel Eesti Kirjanduse Seltsi kauaaegse teadussekretärina oli kogemusi nii teaduse tegemisel kui ka organiseerimisel. Rahvaluulesektori juhataja oli TRÜ rahvaluuleõppejõud Eduard Laugaste. Sektoris töötasid veel ERA-st, täpsemalt KM-ist tulnud Richard Viidalepp, Elmar Päss (alalise elukohaga Tallinnas), Amanda Traat ja laborant Udo Mägi. Kui U. Mägi astus aspirantuuri, sai 1949. aastal laborandiks (poole kohaga) üliõpilane Ülo Tedre.

Mäletatavasti oli sektoril kolm teemat. Ülalt antud komplekstemaga “Eesti-vene suhted” olid hõivatud E. Laugaste, R. Viidalepp ja E. Päss. Teiseks teemaks oli nii entsüklopeedilisena kui ka terminoloogilisena kavandatud rahvaluule oskussõnastik. Mina sedeldasin märksõnu käsikirjadest, E. Päss trükistest. Nädala lõpul tuli Päss Tartusse, kaasas sedelid, mida ma siis alfaabetsiliselt järjestasin ja kartoteeki panin. Kartoteek sai enam-vähem valmis ja E. Laugaste kirjutas mõned näidisartiklidki, kuid instituudi Tallinna viimisega see töö katkes. Kolmandaks ülesandeks oli rahvaluuleantoloogiate koostamine sarja

“Eesti kirjanduse põhivara” jaoks. E. Laugaste juhendusel valmiski rahvalaulude antoloogia käsikiri (u 28 poognat).

KKI esimene periood lõppes nn kodanlike natsionalistide “kinninaelutamise, paljastamise ja purustamisega”, mille käigus vallandati ka direktor. Uueks direktoriks tuli Heinrich Tobias, kes sai ühtlasi KM-i direktoriks. See “personaalunioon” võimaldanuks ehk kahe paralleelse asutuse ühendamist, kuid Tobias ei näidanud selleks mingit huvi. Venemaa eestlasena polnud tal vajalikke eelteadmisi ja ilmselt polnud ka kohapealseid ärgitajaid. Pealegi oli Tobias väga seotud väitekirja kirjutamisega A. H. Tammsaarest, mille tõttu ta vabastati ajutiselt isegi KKI direktori kohustest. Tema asemel tuli KKI-d juhtima ajutise kohusetäitjana Pjotr Izmostjev, tunane Pravda korrespondent Eesti Vabariigis. Piiratud, ent ustav parteilane Petka (rahvasuu järgi oli tema teemaks “Jätt-täht eesti keeles”) mõistagi ei astunud vastu, kui TA asepresidendiks saanud Gustav Naan käivitas TA instituutide Tallinnasse siirdamise. Sellegi sammu tagapõhi on senini avamata. Võimalik, et tegu oli nõukoguliku tsentraliseerimisega. Kuid kindlasti olenes palju ka instituutide juhtidest. Näiteks Bioloogia Instituut (praegune ZBI) jäi Tartusse, aga Geoloogia Instituut toodi ära. Igatahes oli instituutide ületoomine Tallinna suureks hooiks teadlastele, kelle uurimismaterjal jäi Tartu – varasema perioodiga tegelevatele ajaloolastele, etnograafidele, folkloristidele, kirjandusteadlastele jmt. Kahju tõi see samm ka ülikoolile. Ühelt poolt kadus võimalus kasutada instituudi töötajaid õppetöös, teiselt poolt ei saanud instituudi töös rakendada üliõpilasi (praktika korras, laborantidena või muul moel), mis kokkuvõttes raskendas teadlaste järelkasvu valimist. Instituutide siirdamise vastu võeti ajakirjanduses sõna (J. Peegel, V. Hallap, U. Kolk jt), kuid tagajärjetult. Mul on tunne, et instituutide pealinna koondamisest algaski see Tartu Ülikooli ja TA vastasseis, mille kurbi vilju maitsevad veel tänased instituudid.

Tallinnasse toomisega n-ö põlistati uurijate eraldamine uuritavast materjalist, vähemalt folkloristikas. Keskne arhiiv – KM-i rahvaluule osakond – ei olnud ju pelgalt kogutud ainese hoiukoht. Sinna oli koondunud ka teadmus kogutud materjali kohta (registrid, kartoteegid, historiograafilised andmed).

2.

KKI toodi niisiis Tallinna 1952. aastal ja majutati majja Estonia pst 7. Rahvaluulesektorist tulid Tallinna R. Viidalepp, kellest sai sektorijuhataja, ja Ü. Tedre, kes aspirandina elas veel Tartus. Teised jäid maha. Sektor tuli uuesti luua. Tööle võeti 1950. aastal TRÜ lõpetanud Vaina Mälk ja 1952. aastal lõpetanud

Loreida Raudsep. Laborandiks tuli Helgi Kihno. Pärast aspirantuuri lõpetamist 1954. aasta lõpul tuli sektorisse Ü. Tedre.

Esimeseks suuremaks ülesandeks sektorile aastail 1954–1956 oli “Eesti rahvaluule ülevaate” koostamine. See oli R. Viidalepa poolt pedagoogiliselt tark samm: koosseis oli noor ja uuritava ainese tundmine oli üsna pinnapealne. Ülevaate koostamine sundis süvenema materjalisse, ja kuna kogud olid Tartus, tuli seda põhjalikumalt tegelda trükis ilmunud tekstide ja uurimustega. Pealesuruvat sotsiologiseerimist pehmendas R. Viidalepp nii käsikirja arutluste käigus kui ka toimetajana. Sealjuures tegi ta järeleandmisi kaasaegse, s.o nõukogude folkloori osas. Kuna vajalikku – nõukogude võimu ja tema tegelasi ülistavat – rahvaluulet ei olnud, kasutas ta setu laulikutele tellitud improvisatsioone, pakkus vanasõnadena seinalehtedest nopitud loosungeid ja hüüdlauseid. Tagantjärele ei saagi aru, oli see tõsiselt võetav või nimme parodeeriv käsitlus. Raamat ilmus suhteliselt ruttu – 1959. aastal. Omal ajal oli see arvestatav teos, igatahes esimene nii ulatuslik eesti rahvaluule käsitlus.

1955. aastal vahetus direktor: H. Tobias lahkus, saamatagi valmis oma väitekirja, ja asemele tuli Eduard Päll Pedagoogilisest Instituudist. Kasvas ka sektor: 1956. aastal võeti tööle Veera Pino, kes oli lõpetanud ülikooli aspirantuuri ja kaitsnud väitekirja. 1957. aastal tuli laborandiks Ruth Mirov, 1958. aastal võeti tööle doktor August Annist ja 1959. aastal laborandina Alviine Schmuul. Aspirantuuri astusid V. Mälk ja Pille Kippar. 1961. aastal tuli sektorisse TRÜ aspirantuuri lõpetanud Ingrid Sarv. R. Viidalepal õnnestus nii Pino kui ka Sarve puhul kaubelda välja võimalus, et nad jäid elama Tartusse.

Pärast rahvaluule ülevaate valmimist hakkas L. Raudsep uurima kirikuvastaseid naljandeid, R. Viidalepp eesti rahvajuttude esitamist, mõlema eesmärgiks väitekirja. Minu ülesandeks jäi rahvalaulude antoloogia koostamine, abilisteks V. Pino ja R. Mirov. A. Annist hakkas ette valmistama “Kalevipoja” tekstikriitilist väljaannet; sellessegi töösse kaasati V. Pino. Põhitöö kõrval bibliografeerisid sektori Tallinna töötajad jooksvalt ajakirjades-ajalehtedes ilmunud folkloristlikke kirjutisi. Kuna rahvaluulekogud asusid Tartus, oli ilmunud kirjandusest ülevaate saamine meile eluliselt tähtis. Elupõline koguja ja kogumistöö organiseerija R. Viidalepp pühendas palju hoolt ja vaeva meie käsikirjalise kogu suurendamisele. Lisaks igasuvistele ekspeditsioonidele kasvas kogu ka paljude kaastöölise abil. Neid võib julgelt nimetada Viidalepa isiklikeks korrespondentideks. Just tema õhutas, julgustas ja juhendas nende tööd.

Pärast rahvaluule ülevaate ilmumist oli loomulik, et päevakorda tõusis kõiki rahvaluule liike tutvustavate antoloogiate avaldamine. See toimus koostöös Kirjandusmuuseumiga. E. Normannilt ilmus 1955. aastal vanasõnade valimik. Muistendivalimikuna ilmus H. Tampere toimetusel M. J. Eiseni “Esivanemate varandus” (1958). Sektori hooleks jäi rahvalaulude ja muinasjuttude valimiku

koostamine. Tõsi, meil oli juba E. Laugaste koostatud rahvalaulude valimiku käsikiri. See paraku ei rahuldanud. Igatahes loobusime Laugaste käsikirja avaldamisest ja otsustasime koostada antoloogia, mis hõlmaks kõik laulutüübid koos redaktsioonidega. Ülesande kergendamiseks jätsime kõrvale Setumaa lauluainese, sest J. Hurda monumentaalne “Setukeste laulud” annab sellest täieliku läbilõike.

Töö oli niigi mahukas. Kolmekesi – R. Mirov, V. Pino ja mina – poleks me suutnud seda lõpetada. Õnneks saime lepingu alusel kaasa tõmmata Aino Koemetsa, kelle hooleks jäid esialgu laulud laulust ja laulikust, hiljem aitas ta koostada ka lüroepika peatükki, ja Udo Mäe, kes hakkas läbi töötama pulmalaule. Töö laabus üllatavalt hästi, ehkki selle käigus vaidlesime korduvalt tüübi mõiste üle ja täpsustasime senist laulude liigitust. Põhiküsimustes olime üksmeelsed. 1960. aastal valmiski käsikiri “Eesti rahvalaulud. Antoloogia”. Saatesõna kirjutamisel osalesid ka J. Peegel ja E. Laugaste. Paraku seisis käsikiri kirjastuses aastaid, nii et enne antoloogia ilmumist jõudis ilmuda artiklite kogumik “Eesti rahvaluulest” (1964), mille põhiartiklid toetusid antoloogia koostamisel saadud kogemustele. Antoloogia ise ilmus neljaosalisena (kaheksas vihikus) aastail 1969–1974, hõlmates 3286 tüübi all 7024 teksti.

Ent see polnud ainuke suurteos. A. Annisti juhtimisel valmis monumentaalne “Kalevipoeg. Tekstikriitiline väljaanne” I–II (1961–1963), mis võttis kokku seni tehtu eepose ning selle aluseks olnud muistendite ja rahvalaulude uurimisel. Väljaande ainsaks puuduseks ehk on, et ei avaldatud tervikuna ka “Alg-Kalevipoega” (kas kokkuhoiust või ideoloogilistel põhjustel?).

1963. aastal ilmus V. Mälgu väitekirja “Eesti Kirjameeste Seltsi osa eesti folkloristika arengus”. Hoolsa ja küllap ka vaearikka tööga tuvastas V. Mälg hulga seni anonüümseks jäänud kogujaid-korrespondente ning ühendas nimed ja kogutud materjali. See oli uurija vaieldamatu teene ja tõstis väitekirja kõrgemale tavalisest tasemest.

Seega võib öelda, et esimese kümne Tallinnas oldud aastaga tegi sektor kõvasti tööd. Kui ka mõned eelmainitud ilmumisaastad jäävad kümne aasta piirist välja, siis arvestatagu, et käsikirjad koostati ikkagi nimetatud ajavahemikus. Et kirjastamine oli nii vaevaline ja aeganõudev, nagu ta oli, see ei olnud koostajate süü.

3.

1962. aastal toimus sektorijuhataja vahetus. R. Viidalepp jäi vanemteaduriks, sektorijuhatajaks valiti mind. Töö jäi üldiselt endiseks: kes nokitses väitekirja kallal, kes kirjutas uurimust, kes koostas antoloogiat, sedapuhku muinasjutudest.

Suur muutus toimus aga välissuhtluses. Vastavalt U. K. Kekkoneni üleskutsele pöördusid soome teadlaste pilgud lõunasse. Tartu oli aga teadupärast kinnine linn (sõjaväelennuväli!). Sestap sai folkloristide kohtumipaigaks Tallinnas asuv KKI. Mõistagi ei tulnud külalisi ainult Soomest. Neid tuli Iirimaalt, USA-st, Jaapanist, kõnelemata lähematest naabritest nagu Saksa DV ja Saksa FV. Mäletan üht vahejuhtumit: National Geographic’u kaastööline palus vestlust eesti pulmadest. Olin nõus, kuid teatasin, et ei valda sedavõrd inglise keelt. Telefoneerija lubas hankida tõlgi. Paraku hilinesin veidi ja palusin vabandust inglise keeles (seda väikest asja on ju lihtne ära õppida). Ameeriklane oli väga rõõmus, arvates, et oskan inglise keelt. Vabandasin veel kord, et ei oska. Siis selgus, et ameeriklasel oli kaasas üks inglise keelt valdav venelane, kes oli meilt otsinud veel ühe mehe, kes oskas küll eesti keelt, kuid eesti kultuurist ja ajaloo ning vastavatest terminitest ei teadnud tuhkagi. Mina rääkisin eesti keeles, see tõlgiti esmalt vene keelde ja siis inglise keelde. Lõpptulemus võis olla hirmus.

Peaasi oli see, et hakkasid käima soomlased, üha sagedamini ja üha suuremates rühmades (nt 1967. aastal külastas sektorit 55 soomlast, neist 45 üliõpilast; 1968 30 soomlast, neist 19 üliõpilast jne). 1962. aastal tuli prof Matti Kuusi koostööettepanekuga, mille alusel 1963. aastal sõlmiti ka vastav leping ühelt poolt SKS-i, teiselt poolt KKI ja KM-i vahel läänemeresoome vanasõnade võrdleva väljaande eeltöödeks. Meie osaks jäi eesti, vadja, liivi ja vepsa vanasõnade publitseerimine. Algas suur ümberkorraldus: formeeriti ühine vanasõnade töögrupp (E. Normann, A. Krikmann KM-ist, I. Sarv ja V. Pino KKI-st).

1964. aastal kaitses I. Sarv TRÜ-s oma väitekirja “Eesti kõnekäändude alaliikidest ja funktsioonidest” I ja 1965. aastal R. Viidalepp teemal “Eesti rahvajuttude laadist, funktsioonist ja jutustajatest”. Paraku on mõlemast väitekirjast avaldatud ainult üksikuid osi, kuigi nad väärinuks trükkimist tervikuna.

Sektor oli seega kõvasti kosunud: meie koosseisus oli üks doktor (A. Annist) ning neli kandidaati (V. Mälk, I. Sarv, Ü. Tedre ja R. Viidalepp). Seda näitas ka toodang. 1966. aastal ilmus A. Annisti uurimus “Fr. R. Kreutzwaldi muinasjuttude algupära ja kunstiline laad”. Annist näitas veenvalt, et tegemist on peamiselt Kirde-Eestist pärit tekstidega. Ainult neli Kreutzwaldi juttu lähtuvad väliseeskujudest. Küll on Kreutzwald rahvalike motiividega võrdlemisi vabalt ümber käinud. Uurimus on oluline nii kreutzwaldiaanas kui ka meie folkloristikas üldse.

1967. aastal ilmus R. Viidalepa, I. Sarve ja V. Mälgu ühistööna antoloogia “Eesti muinasjutud”. Seegi on tõhus väljaanne, õigupoolest meie esimene nii ulatuslik rahvalike muinasjututekstide kogumik (140 teksti koos kommentaaridega). 1969. aastal ilmus L. Raudsepa “Antiklerikale estnische Schwänke. Typen- und Variantenverzeichnis”. Nagu kõik registrid pälviv seegi tunnustust ja tähelepanu.

Vahepeal oli KKI saanud uue direktori: 1968. aastal siirdus E. Päll TA Ühiskonnateaduste Osakonna akadeemiksekretäriks ja direktoriks sai E. Sõgel. R. Viidalepa initsiatiivil alustas sektor ulatuslikku tööd, nimelt rahvaluule ülevaate uut, venelastele mõeldud väljaannet. Vältimaks etteheiteid otsustati, et igast liigist või alaliigist kirjutab see, kes asja kõige paremini tunneb. Sestap kaasati autoreid KM-ist ja konservatooriumist (H. Tampere). Autorite kollektiiv sai suur (14 teadlast), mis kahtlemata raskendas toimetaja tööd käsikirja ühtlustamisel. Mäletatavasti ei nõudnudki kirjutamine eriti palju aega, seda enam aga toimetamine ja tõlkimine. “Эстонский фольклор” ilmus 1980. aastal, siis kui kaks autorit – A. Annist ja H. Tampere – olid juba manalamehed.

R. Viidalepp tahtis avaldada ka uue muinasjutuantoloogia, mida eeltööde vähesuse ja tööjõu puuduse tõttu ei peetud sektoris siiski otstarbekohaseks. Mina kavandasin uurimustetsükli kirjutamise ja rahvaluule suhetest. Paraku jäi seegi lõpule viimata – valmisid küll mõned artiklid, kuid neist ei piisanud korralikuks kogumikuks.

Vanasõnade töörühm oli alustanud virgalt, kuid siis jooksis töö umbe. Nimelt ei võimaldanud kasutusele võetud variatsioonide märkimine taastada reaalselt teksti. Teiselt poolt tegi muret üha suuremal määral kindlaks tehtud ebaautentse materjali hulk. Tööd tuli otsast alustada, otsida ja kopeerida kõik trüki- allikad selitamaks usaldatavad tekstid ebausaldatavatest. See nõudis tähtaja pikendamist, mis ülemustele sugugi ei meeldinud. M. Kuusi mõistis olukorda ja soostus pikemata. Vahepeal astus A. Krikmann aspirantuuri, lõpetas selle ja kaitses 1975. aastal väitekirja “Vanasõnade sisu ja maailmavaate uurimise problemaatikast”. Metodoloogiline töö, mis teravalt arvustas nõukogude folkloristikas tavapäraselt vanasõnade (ühe osa) käsitamist maailmavaatena, leidis sektoris mõnede töötajate (E. Laugaste, L. Raudsep) hukkamõistu. Väitekirja siiski kaitsti ja A. Krikmann tuli KKI rahvaluulesektori koosseisu. Tõsi, hiljem läks ta M. Rummeli kutsel arvutuslingvistika sektorisse, sest rahvaluulesektorile ei antud vanemteaduri kohti (rida staažikaidki kandidaate ootasid aastaid “ülendamist”, mida ei tulnud ega tulnud – hoolimata sektori seisukohavõttudest ja sektorijuhataja püüdlustest).

1970-ndad aastad olid sektori elus mitmeti pöördelised. A. Annisti haigusest tingitud errumineku ja sellele peatselt järgnenud surmaga (1972) kaotas sektor palju. Ilmumata jäi tema “Kalevipoja”-uurimuse teine, täiendatud väljaanne – osalt juhtkonna huvipuuduse, osalt suutmatuse tõttu leida toimetajaid. Moskvast kaubeldud kohad rahvausundi ja kommete uurimiseks anti “eesti rahvaluule sisuliseks läbitöötamiseks” E. Laugaste moodustatud töörühmale. Tollal arvasin, et selle taga on E. Sõgel, hiljem kuuldus, et algatuse taga oli TA president Arnold Veimer ise. Olin mõistagi nõrдинud: minupoolne eeltöö rahvausundi uurimiseks, läbirääkimised võimalike töötajatega jm jooksid tühja.

Töörühm – hiljem sektori kõnepruugis ideoloogiarühmaks nimetatud – hakkas tegelema orjuslauludega. Rühma kuulusid lisaks E. Laugastele Aino Koemets ja Hilja Kokamägi (uued töötajad) ning sektori senistest töötajatest L. Raudsep ja V. Pino. Töörühma oli valmis astuma ka K. Salve, kuid millegipärast teda ei aktsepteeritud. Rühm alustas suure hooga ja 1976. aastal ilmus esimene kogumik “Saaksin ma saksa sundijaks”, mis sisaldas uurimusi rühma kõigilt liikmetelt. Esiletõstmist väärrib neist V. Pino kirjutis (väitekirja kokkuvõte), kus muuseas osutatakse individuaalviisiga regilaulule. Uurimishoog aga varsti rauges. Teine kogumik “Kui ma pääsen mõisast”, esimesest poole õhem, ilmus alles 1983. aastal, hõlmates A. Koemetsa, H. Kokamäe ja L. Raudsepa artikleid. Seejärel rühm lagunes, sektorist lahkusid A. Koemets, E. Laugaste ja L. Raudsep.

Juba 1960-ndate aastate lõpul alustatud “abitegu” vanasõnade väljaandele elavnes 1970-ndatel aastatel. Nimelt suunati kõik Tallinna tehnilised töötajad ja ajuti teaduridki kopeerima rahvaluule lühivorme ES-i kogudest (nii murdetekstidest kui ka sõnasedelitel). Töö oli oluline, sest siit laekus häid ja autentseid tekste. See töö jätkus ka pärast vanasõnade akadeemilise väljaande ilmumist. Kuni rahvaluulesektori likvideerimiseni valitses kokkulepe, et ES ei anna kogutud materjali murdesektorile üle enne, kui need on folkloristide poolt läbi vaadatud ja kopeeritud. Vanasõnade kõrval saime ohtrasti kõnekäände, vähemal määral uskumusi ja mõistatusi. Ka sektori rahvaluulekogu vaadati läbi ja kopeeriti. See kõik võttis palju aega ja vaeva, jätmata n-õ nähtavaid jälgi. Ent sektori töö oli ka selgesti nähtavaid tulemusi. 1974. aastal avaldas A. Krikmann KKI kaks esimest preprinti – “On Denotative Indefiniteness of Proverbs” ja “Some Additional Aspects of Semantic Indefiniteness of Proverbs”. See minisari sai kirjutajate seas populaarseks, kuna ilmus kiiresti ja suhteliselt hõlpsasti. 1976. aastal ilmus V. Mälgu koostatud “Vadja vanasõnad”. Vaeva oli materjali kogumisega, kuigi tekstide hulk ei ole suur (1637 varianti 728 tüübis). Oluline on siin ja teistes järgnenud väljaannetes see, et materjal on esitatud võrdlevalt – vadja vanasõnadele oli lisatud eesti, soome, karjala ja vene vasted.

Teiselt poolt muutus üha karjuvamaks materjali raske kättesaadavus. KM tegi omalt poolt üsna palju: kõik kogud mikrofilmiti ja ühe eksemplari sai KKI (üks läks Soome ja üks TA Keskraamatukokku). Paraku on mikrofilmide kasutamine üsna vaevaline. Paljundati ka osa registritest, kahjuks küll üsna väike osa. Alustati regivärsside süstemaatilist kopeerimist masinakirjas, neistki koopiaist jõudis lõpuks üks eksemplar KKI-sse. Ent ikkagi jäi küsimusi, mis nõudsid kollatsioonierimist originaalidega ja abiregistrite kasutamist. Aga komanderinguraha oli napilt ja seda jagus eeskätt prioriteetsetele teemadele. Raskustest hoolimata koostas P. Kippar eesti loomamuinasjuttude kataloogi, R. Mirov uuris vanemaid laulumänge, Ü. Tedre kogus andmeid sanditamiskommetest.

1977. aastal tuli sektorisse Ingrid Rüütel ja juba järgmisel aastal loodi talle omaette rahvamuusikasektor. Mõistagi oli meil heameel – ikkagi avanes võimalus rakendada rohkem inimesi.

1980. aasta oli sektorile eriti tulemusrohke. A. Krikmannilt ilmus järjekordne preprint “Towards the Typologie of Estonian Folklore Regions”, Berliinis avaldati “Estnische Volksmärchen” – muinasjutuantoloogia tõlge R. Viidalepa poolt väheke kõbitud kujul. Ent peaasi – ilmumist alustas “Monumenta Estoniae antiquae” kolmas sari “Proverbia estonica” (“Eesti vanasõnad”). Sarja viie osa (kuues raamatus) ilmumine kestis 1988. aastani. Kordamata nii kodu- kui ka välismaal väljaandele osaks saanud kiidusõnu, nendin lihtsalt, et tegemist on eesti folkloristika tippsaavutusega. Tuleb teadvustada, et ka head uurimused aeguvad, ent tekstikogu ei kaota oma väärtust, ajaga see pigem kasvab.

Sektor oli jõudnud sellesse aega, millal ka ammu külvatu oli kasvama läinud ja andis saaki. Pääaegu igal aastal ilmus midagi: 1981. aastal V. Mälgu juhtimisel koostatud “Liivi vanasõnad” I–II (eesti, vadja ja läti vastetega), 1981–1982 V. Pino ja V. Sarve koostatud “Setu surnuitkud” I–II, 1983 ideoloogiarühma eelmainitud teine kogumik, 1984 H. P. Neureuteri initsiatiivil Helsingis H. Wuolijoe “Das estnische Kriegslied” R. Mirovi ja Ü. Tedre kommenteerivate osadega. Samal aastal ilmus A. Hussari, A. Krikmani ja I. Sarve “Vanasõnaraamat” – akadeemilise väljaande populaarne kokkuvõte. Meie folkloristikas on see töö oluline oma süstemaatika poolest: siin antakse vanasõnade sisuline liigitus ilma varia’ta. Sellega on töö tähelepanndav ka maailma folkloristika taustal. 1985. aastal ilmus A. Krikmannilt järjekordne preprint “Some Statistics on Baltic-Finnic Proverbs”. Samal aastal ilmus Helsingis M. Kuusi eestvõttel ka too vanasõnade võrdleva väljaande esimene osa “Proverbia septentrionalia. 900 Balto-Finnic Proverb Types with Russian, Baltic, German and Scandinavian Parallels” (FFC 236), mille eeltöök oli meie vanasõnaväljaanne mõeldud. Viimasel ajal on ilmnenud rõõmustavaid märke selle väljaande võimalikust jätkamisest. 1986. aastal ilmus A. Krikmani “Fraseoloogiline aines eesti vanimais grammatikais ja sõnastikes”, mis pole pelk materjalikogu, vaid käsitleb ka – üpris teravmeelselt – nende allikate saamislugu, samuti P. Kippari “Estnische Tiermärchen. Typen- und Variantenverzeichniss” (FFC 237), R. Mirovi toimetatud ja kommenteeritud H. Wuolijoe “Sõja laul” ning A. Krikmani järjekordne preprint “Паремнологические эксперименты Г. П. Пермькова”. Järgnesid J. Hurda 150. sünniaastapäeva tähistamise eeltööd: konverentsi korraldamine, aktused, juubeliväljaanded, J. Hurda monument jm. Sektori osalusel ilmusid 1989. aastal J. Hurda “Mida rahvamälestustest pidada” (artiklite kommenteeritud kogumik), “Jakob Hurt. Album” (koostajad M. Laar, R. Saukas, Ü. Tedre), R. Mirovi toimetamisel J. Hurda “Neli keelt “Vanalt kandlelt”” ja “Jakob Hurt. Vier Abhandlungen über seine folkloristische Tätigkeit” (KKI preprint 63).

KKI rahvaluulesektor 1980-ndate aastate lõpul. (Esimeses reas vasakult) Ülo Tedre, Ruth Mirov, Veera Pino, Pille Kippar, Vaina Mälk, Ingrid Sarv; (teises reas) Karin Ribenis, Triinu Pärt, Eha Vi-luoja, Mare Kõiva, Külli Tamkivi, Mare Janneste (Kalda), Ülo Valk, Anne Hussar. Enno Väljalü foto.

1990. aastal kaitsesid KKI juures asuva spetsialiseeritud nõukogu ees oma kandidaadiväitekirju Mare Kõiva (“Eesti loitsud. Liigitus ja žanrilised erisused”), Aino Laagus (“Eesti metshaldjamuistendi tekstide struktuur ja semantika”) ja Pille Kippar (“Eesti loomamuinasjutud”).

Sellega võiks lõpetada rahvaluulesektori teise ülevaatus.

4.

On tähelepanv, et rahvaluulesektor jäi Tallinnas mõnel moel irdseks.

1955.aastast peale, kui sektorisse tuli V. Pino, sai otsekui reegliks, et uute töölevõetute elu- ja asukohaks jääb Tartu. Ka abiellumisel Tallinna asunud V. Pino kolis lesena Tartusse tagasi. Samuti kolis sektori Tallinna toonud R. Viidalepp äkki päris ootamatult jälle Tartusse. Parimatel aegadelgi oli Tallinnas 6–7 folkloristi, mida edasi, seda suuremaks kasvas sektori Tartu rühm. Tahan rõhutada seda, et Tartu rühm oli viljakam – ja nimelt selle tõttu, et asus materjalide juures. Erinevust polnud inimeste töökuses või andekuses – erandiks

on muidugi A. Krikmann –, vaid juurdepääsus kogutud ainestikule. Seepärast võib öelda, et rahvaluulesektori ajalugu näitab, kui aja- ja rahakulukaks läheb uurijate irrutamine materjalist. Ainuõige samm oleks ühendada taas kõik folkloristid ERA-sse, iseasi, kas praegune EKM sellega nõustuks.

Eristamata sektori tallinlaste ja tartlaste tööd võib öelda, et tehtud on päris palju ja üsna heal tasemel. Tõsi küll, olulisemad on olnud editsioonid, uurimusi on suhteliselt vähem ja nende tasegi on olnud kõikum. Kindlasti on takistuseks olnud ka alatasa muutunud publitseerimiseeskirjad. Sealjuures oli muutumise suund ühene, nimelt väljaandmise kitsenemine. Sektori töö objektiivseks hindamiseks tuleks arvesse võtta sedagi, mis on ilmunud teaduslikes ajakirjades (Keel ja Kirjandus, Eesti Loodus), ES-i aastaraamatutes, KM-i “Paaris sammukeses” jm.

Võiks pikaltki veel kõnelda plaanidest-projektidest, mis mingil põhjusel jäid realiseerimata. Oli kavatsus koostada eesti ja soome rahvalaulude konkordantsnimestik. Soomlased hakkasid oma köiteid (“Suomen Kansan Vanhat Runot”) läbi töötama. Meie aga ei saanud kopeeritud tekstide tüpologiseerimisega hakkama – s.t keegi ei võtnud seda tööd ette. Praegu ei teagi, kas soomlased on oma tüpologia koostamise lõpetanud või mitte. “Vana Kannel” pälviks omaette käsitlust, mõne sõnaga seda sirgeks ei räägi. Kahju, et jäi koostamata uus eestikeelne rahvaluule ülevaade. Näib, et tänapäeval pole selleks kellelgi enam aega. Aga kõike tehtut ja tegemata jäänut kõrvutades kaldub vaekauss siiski tehtu poole.

Pole võimalik siin üksikasjalikumalt peatuda välissuhetel, mis nõuaksid samuti omaette vaatlust. Kindel on see, et soomlaste, eriti prof M. Kuusi külaskäigud lõppesid alati värske kirjanduse kinkimisega. Ja kingitud raamatute kaudu saime pildi maailma folkloristikast. Otsest kasu ei oska nimetada, kaudne kasu oli aga kahtlemata suur. Seesama kehtib ka rahvusvaheliste kongresside, konverentside ja sümposionide kohta, millest osa võtsime.

Rahvaluulesektorist on läbi käinud üsna suur hulk inimesi – aspirante arvestamata on sektoris lühemat või pikemat aega erinevatel ametikohtadel töötanud kokku nelikümmend inimest. Teadurid olid suhteliselt püsivad, laborandid vaheldusid kiiremini. Kõigiga tekkis mingi suhe – kellega personaalselt, kellega formaalselt. Võiks öelda, et oli rõõm töötada koos nende väga usinate inimestega. Võib märkida sedagi, et KKI on olnud ka folkloristika alal kasvulavaks teistele asutustele – nii Tartu Ülikooli rahvaluuleprofessor kui ka Tallinna Pedagoogikaülikooli kirjanduse õppetooli valdav professor on kasvanud rahvaluulesektorist. Loodan, et KKI see funktsioon jääb püsima ka praeguses Eesti Keele Instituudis.